

Lohta lohettomille

“Lohi” Lähde: Mike Anderson, CC BY-SA 3.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>>, via Wikimedia Commons

Vantaanjoki on varsin onneton lohijoki. Kolme vuosikymmentä Vantaanjoen rannalla asuneena olen nähnyt vain kourallisen joesta saatuja lohia. Vantaanjokeen nousee lohia arvion mukaan 10–50 kappaletta vuodessa. Arvio on, rehellisesti sanottuna, aika ”hatusta heitetty”, sillä Vantaanjoen lohista tulee tietoa lähinnä puskaradion kautta. Toisinaan tulee ihan konkreettisia havaintoja lohista, esimerkiksi kuvan tai sähkökoekalastussaaliin muodossa. Eräiltä sähkökoekalastusaloilta tulee melko säännöllisesti lohenpoikasia, eli lohet lisääntyvät Vantaanjoessa myös vähäisissä määrin. Silti lohen saaliiksi saaminen on, ei nyt mahdotonta, mutta erittäin haastavaa. Vantaanjoen erikoispiirre on kuitenkin se, että siitä saadaan saaliiksi todella vähän lohia, mutta valtavasti ”lohia”. Siis hetkinen?

Syy kahdelle lohelle on Kekkonen, mutta siitä lisää myöhemmin. Mitä kahdella lohella tarkoitetaan, onkin eri asia. Suomessa elää luontaisesti lohta, mutta Vantaanjokeen istutetaan ennen kaikkea kirjolohta. Kirjolohesta käytetään nimitystä lohi joko tahallaan tai tietämättömyyttä.

Mikä on kirjolohi?

Tyyntenmerenlohiin kuuluva kirjolohi (*Oncorhynchus mykiss*) on alun perin pohjoisamerikkalainen lohikala, joka on erittäin laajan istutustoiminnan seurauksena levinnyt joka mantereelle Etelänapamannerta lukuun ottamatta. Elintapojensa puolesta kirjolohi on melko lähellä meille tuttuja Atlantin lohia, eli lohta (*Salmo salar*) ja taimenta (*Salmo trutta*).

Lohikalojen lisääntyminen tapahtuu lähinnä virtavesiin, jossa mäti lasketaan soraikkoihin. Hieman muodosta riippuen, kirjolohen poikaset joko jäävät jokeen koko eliniäksensä tai sitten vaeltavat tietyn koon saavutettuaan leveämmän leivän perässä muualle. Lajin sisällä on huomattavaa muuntelua. Elintapojen puolesta kirjolohen suurin ero esimerkiksi taimeneen on kudun ajankohta: taimenet lisääntyvät ennen talvea, kun taas kirjolohi talvella tai keväällä. Tosin kirjolohen lisääntyminen Suomen luonnossa on hyvin vähäistä ja laji on lähes täysin istutusten varassa.

Tyyneenmereen laskevissa virtavesissä kirjolohesta tavataan luontaisesti useaa eri muotoa, jotka ovat kuitenkin saman lajin erilaisia ilmentymismuotoja ja sopeumia. Tuskinpa yllätyt, jos kerron niiden olevan erilaisiin meri-, järvi- ja jokiolosuhteisiin sopeutuneet muotoja. Muodot eroavat toisistaan niin koon, ulkonäön kuin elinalueensa puolesta. Kaikki muodot ovat kuitenkin keskenään lisääntymiskykyisiä ja ne lisääntyvätkin samantyyppisillä kohteilla, mutta jopa tuhansien kilometrien päässä toisistaan. Ulkonäön ja koon puolesta puolesta kaikkein vaikuttavin on merivaeltainen muoto, niin sanottu ”steelhead”. Steelheadit ovat kuin kotimaisia lohia, ne ovat syöneet itsensä Tyyneenmeren antimilla vaikuttavan kokoisiksi lihaskimpuiksi, jotka sitten lopulta nousevat jokiin kutuvaellukselle. Sisävesimuotoa edustavat laajalle levinneet ”redband” – kirjolohet. Muita kirjolohen sopeumia on muun muassa Kern-joen upean väriset, kullansekaiset kirjolohet, kasvattamo-olosuhteissa mutatoituneet ja sittemmin yleistyneet ”palomino” kirjolohet sekä Kamtšatkan niemimaan kirjolohet.

Erilaisia kirjolohtia. Ylävasemmalla steelhead, yläoikealla redband, alavasemmalla kultainen Kern-joen kirjolohi, alaoikealla Vantaanjokelaisia tiskialtaassa.

Kuvien lähteet järjestyksessä: MrOmykiss, CC BY-SA 3.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>>, via Wikimedia Commons, Zach Matthews, CC BY-SA 3.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>>, via Wikimedia Commons, Rayfound, Public domain, via Wikimedia Commons ja Elias Haro

Kirjolohi rapakon tällä puolella ja vähän kaikkialla muuallakin

Kirjolohen voi aktiivisen istutus- ja siirtotoiminnan seurauksena löytää nykyään noin sadasta eri maasta. Laji tuli Eurooppaan 1800-luvun lopulla ja täältä se ponkaisi käytännössä kaikkialle muuallakin. Lähdit kalaan sitten Uuteen-Seelantiin, Etelä-Afrikkaan tai vaikka Pohjois-Koreaan, niin siiman päähän voi tarttua kukas muukaan, kuin kirjolohi. Huhutusti maailman suurimmat ja luontaisesti lisääntyvät kirjolohet löytyvät Argentiinassa sijaitsevasta Jurassic lakesta.

Maailman viljellyimpien kalalajien listalta kirjolohi löytyy sijalta 15. Lohikaloista enemmän viljellään vain Atlantin lohta. Syy huomattaville viljelymäärille on varsin ymmärrettävä: nopeasti kasvava lohikala, joka kestää moninaisia olosuhteita. Esimerkiksi Norjassa sitä kasvatetaan yli 83 000 tonnia eli 83 miljoonaa kiloa vuodessa

Kirjava lohi Suomessa

Suomessa kirjolohta kasvatetaan yli kymmenen miljoonaa kiloa vuosittain, josta lautasellesi päätyy noin 1,3 kiloa vuodessa. Yli 90 % kasvatetusta kirjolohesta päätyy suoraan ravinnoksi, mutta huomattavasta kasvatusmäärästä riittää myös istutettavaksi. Kirjolohi on tonnimääräisesti istutetuin kalalajimme. Vantaanjokeenkin sitä istutetaan vuosittain niin kalastuslupatuloilla, kuin kalatalousvelvoitteidenkin puolesta tuhansia kiloja.

Meillä tavattavaa kirjolohta voi verrata muihin tuotantoeläimiin, haukkumanimi ”eväbroileri” on toisaalta perusteltu, mutta toisaalta taas olosuhteiden aikaansaannosta. Kalankasvattamot kasvattavat sellaisia yksilöitä, jotka kasvavat parhaiten. Meille tutut kirjolohet ovat todennäköisesti jalostettu edellä mainituista redband-kirjlohista eli sisävesimuodon edustajista. Suomessa eläviä kirjolohia voisi kuvailla ahneiksi, melko pönäköiksi ja laiskanpulskeiksi sekä hidasvirtaisissa paikassa viihtyviksi – mitä voi olettaa kasvatusolosuhteissa vuosikymmeniä jalostetulta otukselta? Kuitenkin luonnossa jonkin aikaa vietettyään nämäkin kirjolohet ovat sitten jo melko vaikuttavan näköisiä ilmestyksiä, niin ulkonäöllisesti, kuin siiman päähän sattuessaan. Hurjin otus, josta olen kuvat nähnyt, oli Vanhankaupunginkosken suvannolta saatu yksilö, joka oli ahtanut itsensä noin kahdeksan kilon painoiseksi monsteriksi.

Kirjoloheen istuttamisen moninaiset syyt ja seuraukset

Mitä saadaan, kun yhdistetään noin miljoona ihmistä, vähäjärvinen seutu ja Vantaanjoki? No, lopputulos on melkoinen kalastuspaine Vantaanjoella ja erityisesti sen koskikohteilla. Vantaanjoen kalastuspainetta ei oikein voi verrata mihinkään muuhun kohteeseen. Kalastuspaine on osalla koskista kovempi, kuin mitä Pohjois-Suomen lohijoilla. Vaikea keksiä vertailukohtia tuon jälkeen.

Helposti saavutettavia, helposti kalastettavia ja kalalajistoitan mielenkiintoisia lähikalastuskohteita ei loputtomasti ole. Täten kalastus kohdistuu ennen kaikkea muutamalle koskikohteelle, kuten Nukarinkoski, Myllykoski ja Vantaankoski. Vaikka monet toittavat kalalle lähtiessään, että ”ei se saalis ole tärkeintä”, niin on se kuitenkin mukavaa edes joskus saada jotain kotiin viemisen arvoista. Tähän ongelmaan onkin melko helppo ja nopeasti ajateltuna mielekäs ratkaisu, hassulla nimellä varustettu lohikala, arvaatko mikä?

Kun kosken rannassa näkyy kirjoloheen kutukuoppa, eli rannan tuntumassa on auton renkaanjäljet ja koskessa käy normaalia kovempi kuhina, voi olettaa, että koski on hiljattain saanut uusia asukkaita. Uudisasukkaat ovat melko tasalaatuista sakkia. Painoa suunnilleen kilo ja erityispiirteensä hieman bulldog - tyyppinen tylppä leuka ja onneton pyrstöevä. Kasvattamoelämällä on hintansa.

Juuri istutettu kirjolohi ei ole luonnonvesistöön päästyään turhan kranttu ruokavalionsa suhteen. Aiemman elämänsä eri kokoisilla pelleteillä kasvanut kala ei oikein tiedä, mikä kaikki on syötävää, mistä syystä se syö käytännössä kaikkea. Oman saaliini vatsasta olen löytänyt muun muassa värikkäitä kiviä, pieniä kepinpätkiä, vesikasveja, tupakantumpeja ja toki välillä ihan oikeaakin ravintoakin. Koska kivetkin maistuvat, niin maistuvat myös uistimet ja perhot, täten kirjolohet tuppaavat olemaan myös helposti kalastettavissa. Mikäs sen parempi yhdistelmä, kuin pirteä lohikala, joka mielellään ottaa syöttiin ja on vielä maultaankin erinomainen. Ei siis ihme, että kalastajia riittää.

Kun koskeen viuhuu viehettä vasemmalta ja oikealta, sekä lähes ympärivuorokautisesti, niin ahnaasti kaikkea järsivät kirjolohet on nopeasti kalastettu ja siirretty erinäisiin kylmäsäilytysjärjestelmiin. Sitten niitä mattimyöhäisinä kalastusluvan ostaneita kalastajia harmittaa. Koski on tyhjä. Onneksi ongelmaan on jälleen helppo ratkaisu: istuttaa lisää kirjolohta.

Siispä kolikon kääntopuoli kalastuspaineessa. Kosket ovat taimenille elinehto ja kirjolohillekin mieluinen elinympäristö. Koska kirjolohi houkuttelee koskikohteille kalastajia, niin myös taimenet altistuvat sitä kautta kovemmalle kalastuspaineelle. Olkoon taimen haastava saalis tai ei, niin väittäisin että kirjolohien kalastus altistaa taimenia kalastukselle.

Lopuksi

Palatkaamme vielä kirjolohen etymologiaan. Suomeen saapuessaan kirjolohi sai nimekseen suoran käännöksestä lajin englanninkielisestä nimestä, eli rainbow (sateenkaari) trout (rautu) = sateenkaarirautu. Sateenkaariraudut elivät tyytyväisesti sateenkaarirautuina tai lempinimen forelli alla vuoden 1965 marraskuulle asti, mutta kohtalokas ilta Suomen lohenkasvattajain liiton lammikkokasvatetun sateenkaariraudun esittelytilaisuudessa muutti kaiken (lause dramatisoitu). Tasavallan presidentti Urho Kaleva Kekkonen esitti, että sekaannuksen välttämiseksi sateenkaariraudulle tulisi antaa uusi nimi ja seuraavana aamuna Suomen kanssa heräsikin uudennimisen kalalajin kanssa. Kiitos Kekkonen, Vantaanjoen koskilla kalastuslupia kysellessä ei tarvitse tuhlaa aikaa turhan pitkän lauseen ”onko sateenkaarirautu ollut syönnillä?” esittämiseen, vaan voi nopsaan huikata ”onko kille kotona?”

Blogin on kirjoittanut Elias Haro.

Kirjoittajan lapsuuden lempikirja ”Kuinka kaikki toimii”, lempileikkejä puroleikit ja lempiharrastus kalat ja kalastus, sekä niistä kysely. Vaikka ihminen kasvaa, niin ainakin tällä kalapojalla kiinnostuksen kohteet pysyivät samana.

Kaiken toiminta osoittautui kovin laajaksi aiheeksi, mutta hyviä esimerkkejä siitä Elias sai työskennellessään kiinteistönhuolto – ja rakennusalalla, sekä myös vähän kaikkialla muuallakin.

Kalakysymykset muuttuivat lopulta niin laajoiksi, että vastauksia piti käydä hakemassa Helsingin yliopistolta asti. Professoreilta saikin moneen kala – ja kalastuskysymykseen hyviä vastauksia ja näitä vastauksia koostamalla Elias esimerkiksi raapusti gradun Lahden Vesijärven kalastajista.

Puroleikit Elias keksi naamioida sillä, että jokihan on myös käytännössä vain tosi iso puro ja kahluuhousut aikuisten kurahousut. Näistä syistä VHVS:n jokitalkkarin apuna työskentelevään Eliakseen voitkin törmätä Vantaanjoen koskilla virtavesikunnostushommissa, sähkökoekalastamassa tai ihan vain kalassa.